

Límits i fronteres: cooperació transfronterera a Europa

Resulta il·lustratiu de comparar les definicions del terme *frontera* a la Viquipèdia, en les llengües que ens envolten.

Així, en català trobem que “una frontera és el **LÍMIT GEOGRÀFIC IMAGINARI** entre dos països” (majúscules i negreta afegides).

I encara:

“**abans** de l'establiment de fronteres precises, hi havia terres neutrals (...) i els **elements de relleu físic**, com les muntanyes i els rius, **actuaven de barrera** entre les comunitats. **Moltes fronteres es van traçar per la força**, sense comptar amb el beneplàcit de la població (...) i dividint ètnies i nacions. **Aquest fet ha estat la causa de nombroses guerres** al llarg de la història. (...) Per últim, **determinades zones poden establir noves fronteres a l'interior de l'antic Estat un cop aconseguida la independència.**” (negretes altre cop afegides).

Tres idees força, doncs, en la versió en català:

1. “una frontera és el **LÍMIT GEOGRÀFIC IMAGINARI** entre dos països” (abans ja ho eren elements de relleu).
2. Moltes es traçaren per la força, sense respectar la població, i això comportà guerres.
3. Es creen noves fronteres en assolir la independència.

Aquesta versió de la Viquipèdia s'assembla força (però en català arriba molt més lluny) de la que del terme *border* en fa la *Wikipedia* en anglès, la més utilitzada:

“Borders are **GEOGRAPHIC BOUNDARIES** of political entities or legal jurisdictions (...)

Borders are **ESTABLISHED THROUGH AGREEMENTS** (...) (un altre cop, majúscules i negretes afegides).

Veiem que aquí se subratlla molt l'element d'acord a l'hora de fixar fronteres, quan, probablement, aquest sigui potser el darrer dels mètodes efectivament usats per fixar-les, tant en la història com en l'actualitat (casos de Turquia i Grècia avui al Mediterrani oriental

Joan-Carles Rodríguez i Miñana, notari, President de la Cambra de Notaris d'Andorra

o la progressiva expansió xinesa pel mar que, no sense intenció, anomenen de la Xina meridional).

La *Wikipédia* en francès comença definint *frontière* com segueix:

“Une frontière est un espace d'épaisseur variable, de la ligne imaginaire à un espace particulier, **SÉPARANT OU JOIGNANT DEUX TERRITOIRES**, en particulier deux États souverains.”

De manera molt interessant introdueix la concepció *séparant ou joignant*, per la qual la frontera no només separa, sinó que també pot reunir.

Interessant també que s'introdueixi el concepte *sobirania*.

Havent vist ja el contingut de la descripció de *frontera* en l'article en català, a ningú no sorprendrà que la *Wikipedia* en espanyol incideixi molt en aquest terme de *sobirania*, però fins i tot anant molt més enllà:

“La frontera es la zona territorial de tránsito social entre dos culturas, entre países, o en sentido general y amplio, es el límite o línea de una parcela o un predio”.

Comença bé, subratllant l'element de comunicació (“tránsito social entre dos culturas, entre países”) que també apareix a la versió francesa (però donant per establert que a banda i banda de la frontera hi ha “dos culturas”, per tant diferents), però acaba introduint per primer cop en aquesta disquisició un element propi del dret privat de propietat, quan estableix: “en sentido general y amplio, es el límite o línea de una parcela o un predio”.

Aquesta comparació que gosàriem dir *patrimonialista* entre el territori d'un estat i un predi privat no l'hem vista en les versions anglesa, francesa ni catalana i seria força similar a la que tindrien reis, ducs, comtes en altres segles llunyans, quan no havia viquipèdies.

Més endavant, en el mateix article, la versió en espanyol reprèn el concepte de *sobirania* i encara s'hi esplaia més:

“Los Estados tienen una característica esencial: la soberanía, esto es, la facultad de implantar y ejercer su autoridad DE LA MANERA EN LA QUE LO CREAN CONVENIENTE. Para que el ejercicio de la soberanía (según cop que empra el terme) por parte de los Estados NO PERJUDIQUE A OTRAS NACIONES, se crean límites definidos en porciones de tierra, agua y aire. En el PUNTO PRECISO Y EXACTO en que estos límites llegan a su fin es cuando se habla de fronteras.” (majúscules sempre afegides)

1. “DE LA MANERA EN LA QUE LO CREAN CONVENIENTE” no sona a arbitrarietat?;
2. “NO PERJUDIQUE A OTRAS NACIONES”: no hagués estat millor referir-se “a los ciudadanos de otras naciones”? (substituir el terme *nación* per *estado* és probablement ja demanar massa)
3. “el PUNTO PRECISO Y EXACTO”: on ha quedat “la ZONA TERRITORIAL DE TRÁNSITO SOCIAL entre dos culturas” de la definició inicial?

Finalment, no apareix en la versió en espanyol de la *Wikipedia* res que s'assembli a “que **determinades zones poden establir noves fronteres a l'interior de l'antic Estat un cop aconseguida la independència**”, com llegim en l'escripta en català. *Nihil novum sub sole*.

Hem de reflexionar també sobre l'etimologia del terme *frontera*, com fan la *Wikipédia* en francès i també la *Wikipedia* en espanyol (com podeu veure, es repeteix la pauta que l'una segueix força l'altra, tot i que introduint-hi autèntiques “esmenes a la totalitat” quan convé).

Segons *Wikipédia.fr*:

"Étymologie.

Le substantif féminin *frontière* est dérivé, avec le suffixe *-ière*, de *front*, au **sens militaire**. *Frontière* est attesté, en ancien français, dès le XIIIe siècle: selon le *Trésor de la langue française informatisé*, sa première occurrence connue se trouve dans les *Faits des Romains* avec le sens de "**front d'une armée**". *Frontière* est ensuite attesté, avec les sens de "place fortifiée **faisant face à l'ennemi**" dans un acte datée d'octobre 1292 (...) " (negretes afegides, per ressaltar el caire de "límit fins on arriben els exèrcits" del mot "frontera").

Aquest apartat *Etimología* a la *Wikipedia* en espanyol és molt més concís i gairebé perd el sentit militar, per subratllar l'anatòmic. Només hi diu:

"Este término en su etimología viene del sustantivo desusado "fronte" del latín "frons" o "frontis" frente y del sufijo "era" que indica, paraje, lugar y objeto."

És a dir, la *frontera* seria, etimològicament parlant, allà fins a on arribaren en el seu moment els "nostres exèrcits", encarant-se a l'"enemic" ("faisant face à l'ennemi, diu la *Wikipédie*").

Com hem vist, la sola etimologia realment diferent de les comentades és, és clar, la de quina llengua deu menys al llatí de les consultades, l'anglesa, el terme de la qual *border* (fins i tot, *boundary*) té similituds amb l'espanyol *borde*, com a "línea que limita la **parte exterior o más alejada del centro** de una cosa" (altre cop, negreta afegida).

Tanmateix, no creiem que sigui només cosa del llatí; l'anglès utilitza un terme etimològicament provinent de *límit* en lloc que de *front militar* probablement perquè els seus límits han estat històricament *borders* físics o geogràfics, en tractar-se Gran Bretanya d'una illa i, dins d'aquesta, el límit angloescocès ve marcat pels rius Esk a l'oest, els parcs forestal i nacional Kielder i Northumberland i el riu Tweed a l'est, tot elements de relleu; l'angloal·lesa la trobo més difícil de justificar geogràficament, tot i començar a l'estuari del riu Dee al nord i fins al del riu Severn al sud, passant per les Shropshire Hills o el parc nacional de Brecon Beacons. De tota manera, la història, el dret, els costums... són molt més propers entre Anglaterra i Gal·les ("el dret d'Anglaterra és l'ordenament jurídic que regeix en el territori d'Anglaterra i Gal·les", diu altre cop la *Viquipèdia*), que entre Anglaterra i Escòcia, on es manté viu un clar sentiment independentista i de nació separada, com ho demostren els referèndums que s'hi ha fet i el/s que es farà/n.

El Regne Unit no ha viscut, com sí que ho ha fet malauradament tants cops l'Europa continental, l'enfrontament militar d'exèrcits en el seu territori (sobretot si no considerem perpetrats per exèrcits els malauradament cada cop més habituals atacs terroristes que s'esdevenen darrerament en el seu territori): la darrera invasió que va patir va ser la normanda de Guillem el Conqueridor, fa gairebé mil anys (batalla de Hastings, any 1066); la duríssima i heroica batalla d'Anglaterra davant el terror nazi, recordem-ho, va ser aèria (on es trobava el front, a Londres, a Coventry?). Els britànics han combatut molt i molt bé, fins i tot molt més d'allò que els pertocava, però sempre fora de casa.

Ultra l'explicació anterior, a ningú no se li escapa l'interès polític de definir els límits INTERIORS al Regne Units com a *borders* i no com a *frontiers*.

Tanmateix, en llengua anglesa també existeix el terme **frontier**, menys utilitzat, l'origen

del qual en aquesta llengua **també comporta una connotació militar**, car prové de: **"the extreme limit of settled land beyond which lies wilderness**, especially in reference to the western US before Pacific settlement" (atenció que "Pacífic" es refereix aquí al límit oceànic, no pas al caràcter de l'assentament o "settlement").

Aquí ja som fora del Regne Unit i fixem-nos que *beyond* "the extreme límit of settled land" "lies wilderness", no pas un altra gent, nació, país o exèrcit; *wilderness*, és a dir, en termes jurídics, *res nullius*, terra "sense amo", susceptible doncs de ser legítimament ocupada. És la mateixa intenció que subjau a anomenar *reconquista* la d'una terra... que duia 800 anys en mans d'altri!

Abandonant ara un poc el tema del front, incidim un xic en la idea de "límit", "border, boundary" en anglès, "borde" en espanyol.

Recordem la definició en aquest darrer idioma:

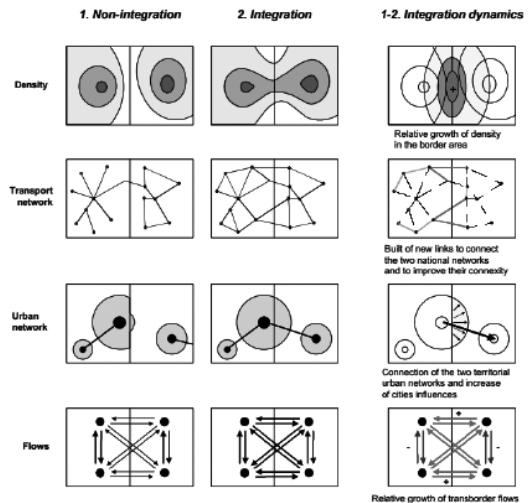
"Borde: Línea que limita la **parte exterior o más alejada del centro** de una cosa";

O la de *frontier* en anglès: **"the extreme limit of settled land beyond which lies wilderness"** ("el límit extrem de la terra colonitzada, més enllà del qual hi ha la salvatgia").

Són importants aquestes definicions perquè no pressuposen un *enemic* enfront, sinó que es desenten de què hi ha més enllà ("which lies wilderness"); simplement es tracta de "the extreme limit" o, com s'apressa a clarificar la definició espanyola: "la parte exterior o **más alejada del centro**".

Això denota una visió centralista, que oblida que aquells que són al límit o frontera tenen tot el dret a relacionar-se amb l'altra banda, amb la qual sovint és molt més senzill compartir (especialment si les fronteres no respecten els límits naturals i s'han establert per la força). El resultat d'això que dic es correspon a les següents imatges, on veiem a l'esquerra la concepció *centralista* i a la dreta el resultat d'aplicar la lògica de la igualtat de drets entre centre i *perifèria*.

Hi veiem com territoris que en principi es donaven l'esquena després s'interrelacionen, fins i tot amb més intensitat que amb aquells que abans eren *els seus*:

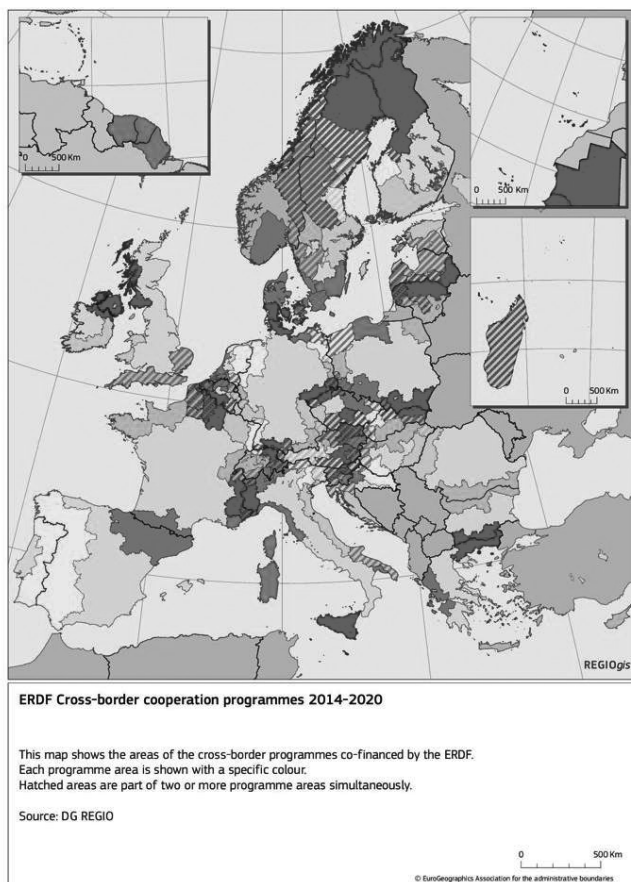
Font: De Boe, P., Grasland, C., Healy, A., 1999. Spatial Integration. Study Programme on European Spatial Planning 14, Final Report

Fixem-nos que, no només el territori fronterer abandona, doncs, la concepció de *límit* o *perifèria*, sinó que pot passar fins i tot a esdevenir un nou *centre* d'interrelació entre els dos *territoris* o *cultures*; la qual cosa, finalment, no només beneficia (culturalment, econòmicament, laboralment, socialment...) el territori fronterer mateix, ans també les dues entitats anteriorment *enfrontades* i ara interrelacionades.

Cooperació transfronterera a Europa

Si ens hi fixem, totes les fronteres d'Europa, repeteixo totes, són sota programes diversos de cooperació transfronterera.

Això es veu perfectament en el mapa adjunt de DG Regio, la Direcció General de Política Regional i Urbana de la Comissió Europea:

(fixem-nos que s'hi inclouen no només les fronteres terrestres, ans també les marítimes: sud-est d'Irlanda amb Gal·les, sud-est d'Anglaterra amb l'est del Benelux i costes normanda i bretanya, nord-oest d'Itàlia amb Còrsega, Itàlia adriàtica amb oest de Grècia, Dinamarca amb sud de Suècia i Noruega, les costes del mar del Nord de gran part de les ciutats hanseàtiques, a les actuals Alemanya, Polònia, Letònia, Estònia, Lituània, Finlàndia, est de Suècia...)

O en aquest altre, encara més detallat (però només de 2007):

Segons l'alemanya Dra. Silke Haarich, consultora experta en desenvolupament regional

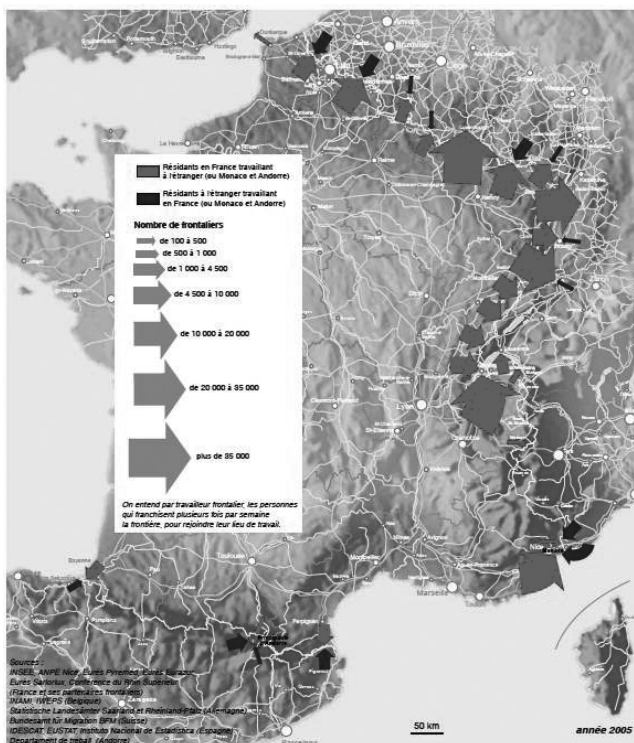
i innovació, hom ha calculat que el cost de ser regió fronterera suposa el 8% del PIB d'aquella zona concreta. I també que les polítiques actives d'“eliminació de l'efecte frontera” poden arribar a pal·liar fins a un 50% aquest desavantatge.

En la imatge següent veiem els fluxos setmanals de treballadors transfronterers només a França, Andorra i Mònaco (la ja citada Dra. Haarich ha establert que es calcula que a tota la UE hi ha 1,3 milions de treballadors que es desplacen diàriament a treballar a d'altres estats de la Unió).

Com hi podem veure, França *exporta* diàriament molts més treballadors dels que atrau; però, d'altra banda, la part positiva és que aquests “migrants laborals intraeuropeus” mantenen llur residència a França, la qual cosa deu indicar:

- que el mercat laboral és més atractiu a l'exterior que a França;
- que, tanmateix i malgrat els desplaçaments, hom prefereix continuar residint a França;

Migrations alternantes Travailleurs frontaliers

- que les infraestructures i les polítiques d'interrelació fronterera funcionen raonablement bé, almenys en aquest punt concret.

Veurem ara quines són les fases d'aquesta progressiva cooperació transfronterera.

Les fases de la cooperació transfronterera

- **"No existen relaciones.** Es el punto de partida. Cada zona fronteriza mira hacia adentro (su propia capital de estado) y se percibe como periférica y desfavorecida. Las relaciones con el otro lado de la frontera son caracterizadas por estereotipos y desconfianza.
- **Intercambio de información.** Primera fase de cooperación. Identificación de ambos lados que la frontera es generador común de problemas y recursos.
- **Consulta.** Se entiende la interdependencia transfronteriza a través de análisis comunes, más allá de la frontera. Acciones separadamente realizadas, pero se prevén acciones conjuntas en el futuro.
- **Cooperación.** El objetivo común se establece y las acciones se llevan a cabo de acuerdo con una agenda compartida (y dentro de los límites de las competencias, autoridad y capacidades de cada actor).
- **Armonización:** Las políticas se diseñan teniendo en cuenta la naturaleza transfronteriza del área. Se acuerda compartir recursos (p. ej. Hospitales).
- **Integración:** Las fronteras son virtuales. Total integración en el proceso de elaboración de políticas."

Font: Dra. Silke Haarich

Establert l'anterior, només és qüestió d'abocar-se a internet per trobar infinitat d'exemples d'aquesta cooperació transfronterera a Europa.

Alguns d'aquests exemples, els més rellevants per a nosaltres (Comunitat de Treball dels Pirineus, Poctefa...), són tractats amb detall per altres col·legues que també participen en aquestes Jornades; uns quants, a l'atzar, us els mostro tot seguit.

Projecte Trails, un exemple de col·laboració transfronterera

Trails és un projecte de cooperació territorial que pretén incrementar el nombre d'enllaços ferroviaris de mercaderies entre Catalunya i la regió francesa d'Occitània. El seu objectiu bàsic és fomentar el desenvolupament sostenible del territori transfronterer i reforçar la integració econòmica i social de la zona.

UNIVERS, una aliança a l'entorn de la formació transfronterera i la interculturalitat

El projecte Univers, presentat ahir a Brussel·les, té com a objectiu promoure estratègies d'innovació a llarg termini que es poden reproduir en altres regions europees i també internacionalment (4 de febrer 2020).

L'aliança transfronterera Pirineus-Mediterrània demanarà a la Generalitat i les regions del Llenguadoc-Rosselló i Migdia-Pirineus més coordinació ferroviària.

Què és CCI PirineusMed II?

CCI PirineusMed II és un projecte impulsat per les cambres de comerç d'Andorra, Girona, Lleida, Occitanie Pyrénées-Méditerranée i Pyrénées Orientales cofinançat pel Fons Europeu de Desenvolupament Regional (Feder) mitjançant el programa Interreg V A Poctefa (2014-2020), que fomenta les aliances entre pimes, autònoms i microempreses.

El programa Interreg-Poctefa pretén ajudar, en aquest cas, a crear un espai de creixement econòmic i social a l'àrea transfronterera Catalunya-França-Andorra.

L'augment de les relacions comercials i de les aliances estratègiques ha estat un dels pilars de treball de les cambres de comerç. Unes actuacions que tenen com a finalitat promoure un teixit empresarial àgil, dinàmic i sostenible, que aposti per la innovació, la competitivitat i la internacionalització. Una de les oportunitats passa pel mercat transfronterer, un mercat desconegut però proper que presenta grans oportunitats.

En aquest context, les cambres de comerç d'Andorra, Girona, Lleida i Perpinyà es van unir el 2012 per crear CCI PirineusMed, base del projecte actual, per sumar esforços, promocionar i fomentar les relacions empresarials entre aquests quatre territoris. Després d'un projecte aprovat per l'Interreg-Poctefa i amb uns resultats exitosos, la Cambra Occitanie Pyrénées-Méditerranée se suma a la iniciativa, amb la qual cosa amplia la zona d'actuació i equilibra el consorci.

Suport a la cooperació per a la mobilitat intracomunitària de treballadors en espais transfronterers i per països de l'espai econòmic europeu

15/05/2018, 14:02

La present convocatòria està finançada pel programa EaSI, i dintre del programa s'articula l'eix Eures, que promou la mobilitat geogràfica dels treballadors i l'impuls a aconseguir noves oportunitats d'ocupació. Eures es pot utilitzar per finançar accions per promoure la mobilitat voluntària de les persones a la Unió, de forma justa, i eliminar els obstacles de la mobilitat.

I tants d'altres...

Finalment, *last but not least*, cal no oblidar les presents Trobades Culturals Pirinenques i tot el que duen a terme per tal d'ajuntar culturalment territoris de banda i banda de les nostres muntanyes, que per a nosaltres no han estat mai fronteres, ans lloc de trobada; no debades les nostres mares, pares, padrines i padrins sovint es trobaven travessant carenes i no pas baixant a la vall. O és que algú pensa que per anar de la Massana a Canillo baixaven fins a la capital i tornaven a enfilar (a la muntanya, millor no perdre l'alçada);

o que per anar de Pal (a Andorra) a Tor (al Pallars, però a molt escassos quilòmetres de la frontera), baixem fins a Andorra, la Seu i Llavorsí pel port del Cantó i tornem a pujar per Alins, Norís...? No sabeu que a Os de Civís (Catalunya) només és possible d'arribar-hi còmodament per carretera des de Bixessarri (Andorra), que per molt de temps les escombraries les recullen els serveis de neteja de l'Hble. Comú de Sant Julià de Lòria (Andorra), que la neu a la carretera la treuen les llevaneus andorranes i que fins i tot la guàrdia civil ha de demanar pas a la policia andorrana per accedir-hi?